

ԲԵԹԱԱՄԻՍԻ ՍԱՅԼԸ

Ք.

Շար. Ա. Թիւհն և վերջ.

Մեր խորին համոզումն է թէ Հայ հայրենիքի վերականգնումը չի կրնար կատարուել ըլլալ, եթէ իրեն հետ չբերեն նաև Հայ եկեղեցւոյ վերականգնումը:

Հայրենիքը լոկ հողն ու ջուրը չէ երկրին ուր կ'ապրի ժողովուրդը, այլ նաև ու մանաւանդ գումարութիւնը այն ֆիւլիքական և բարոյական ոյժերուն, որոնք հնարաւոր կ'ընեն ցեղին կեանքն ու ինքնութիւնը այդ երկրին մէջ:

Ու Հայ հայրենիքի բարոյական ոյժերուն մէջ առաջին դիմին վրայ կը կանգնի—պէտք է ընդունիլ—Հայ եկեղեցին:

Հայ Հանրապետութիւնը իր պարտքը կը կատարէ, արժանանալով Ազգին համարումին և երախտագիտութեան, երբ կը քաջալերէ Հայ արուեստն ու զրականութիւնը, Հայ թատրոնն ու կրթութիւնը, Հայ վաճառականութիւնն ու ճարտարագիտութիւնը, և երբ, հակառակ իր միջոցներու փոքրիկութեան, կ'ընէ իր բովանդակ կարելին, զարկ տալով անոնց մշակումին և արգիւնագործման:

Ինչո՞ւ սակայն ո'չ նոյն խրախուսական վերաբերմունքը նա'ւ և եկեղեցիին համար: Հայ եկեղեցւոյ զաղափար այն հողին է որ դարեր ու դարեր ապրեցաւ Ազգին մէջ, ապրեցնելով զայն իր մէջ, անոր և իր կեանքի ամենէն դժգոյի օրերուն: Թող տալ որ թառամի յանկարծ այդ հողին՝ Ազգին ու Հայրենիքին վերանորոգման սա սրառազին ջանագրութեանց միջոցին, կը նշանակէ պարզապէս կիսատ թողուլ վերականգնումի սկսուած գործը. թրմբած մարմինին մէկ կողմը միայն արթնցընելով, ու թողով որ միւս կողմը, որոն ներքև սակայն թերևս կը բարախէ սիրտը, մնայ մեռած անշարժութեան մը մէջ:

Թո՞ղ չըսուի թէ ժողովուրդին յեղափոխութիւններէ ծնած կառավարութիւնները բնդհանրապէս այս ողբով տողորուած կ'ըլլան կրօնքի զգացումին կամ եկեղեցւոյ սկզբունքին նկատմամբ:

Յրանաականին օրինակը, որ իր ծագումներուն ու հետեւանքներուն մէջ լեցուն է տխուր և տկար պատկերներով, և որ վառնար միշտ տարածուած կը սպասէ ահա պատահականութեանց ետին, չի կրնար համոզիլ ըլլալ երբեք:

Աւելի մեծ և կատարեալ յեղափոխութիւններէ վերջ, որոնք տեղի ունեցան այլուր, անկոտաքսն ազգերու մէջ զոր օրինակ, բոլորովին տարբեր եղան պետութեան հայեացքն ու վերաբերմունքը կրօնքին և եկեղեցիին հանդէպ: Իսկ Պալքանեան երկիրներու և Ելլադայի աշատաղբութեանէն ծնած ազգային վերանորոգութեանց միջոցին՝ զանցառելի տարր մը չը նկատուեցաւ բնաւ կրօնական կեանքը. և եկեղեցին, որուն այդ ցեղային համայնքներու պատմութեան մէջ կատարած դերը շատ աւելի աննշան էր եղած քան մերինը, աւելի ուզիլ կանգնեցաւ իր պատուանդանին վրայ քան առաջ:

Կ. Պոլսոյ Տիեզերական պատրիարքութեան վերջին կացութիւնէն ետքը, Սերպիոյ՝ Ռումանիոյ և Պուլկարիոյ մէջ կատարուած նուիրապետական ազգային աթոռներու և սինոդներու վերերեւումը կամ վերակազմութիւնը յայտնապէս կը չուցնէ ասիկա:

Եթէ Հայաստանի կառավարութեան մտասեւեալ ձկտումներէն մին է, ինչպէս կը հաւատանք, Խորհրդային Հանրապետութեանց քաղաքական միութեան մէջ անկորուստ պահել Հայ ազգին ցեղային ինքնութիւնը, միայն այս տեսակէտով նոյն իսկ անհրաժեշտութիւն մըն է Հայ եկեղեցիին պահպանութիւնը:

Կարելի չէ կրօնքը խել այս ժողովուրդին խիղճէն: Անոր հոգիին ամենէն հզօր բնազդներէն մին եղած է ա'լ ան, որ երկար դարերէ ի վեր իր յագուրդը դրած է միշտ Հայ եկեղեցիի ձեւին մէջ: Եթէ քանդուի կամ եղծուի այս ձեւը, հոգեբանական հետեւականութեամբ մը՝ այդ բնազդը իր սնունդը պիտի փնտռէ զինքը ծնող հոգիին անհարազատ ձեւերու, այսինքն օտար դաւանութեանց կամներքին արուեստակալ շարժումներու մէջ, ու ատոր արդասիքը պիտի ըլլայ այլատերումին վրտանդը ազգային ինքնութեան համար:

Վանեղի օտարադասնութիւնը ապագայայնացման ճամբան է միայն, աւելի կամ նուազ շեշտուած սաստկութեամբ. խոկ կասկածելի արժէքներ ներկայացնող մարդոց միջոցաւ կատարուած բարենորոգչական սա կեղծարարութիւնները, որոնք ահաւառիկ տեղի կ'ունենան մեր նորածին Հանրապետութեան սահմաններուն մէջ, կրօնաբարոյական պիտակի տակ գոյացած ամէնէն վատագոյն աշխարհայեցողութիւնն են, որոնք պէտք էին խնայուիլ բազմաթիւ ու բազմապատիկ ցնչումներով ստանաւ ազգի մը ներքին կեանքին:

Հայաստանի կառավարութեան պարտքըն էր և է ա՛յնպիսի կերպով մը ճշգիւ իր կեցութեամբը, որ թէ՛, մէկ կողմէ, արտաքին սոցիալականներ և ներքին գաղաբումները չբախարհուին իր շուքին տակ որ և է աստիճանով, և թէ՛, միւս կողմէ, Հայ եկեղեցւոյ իշխանութիւնը, որ կղերն ու ժողովուրդն է միանգամայն, հարկադրուի փութացնելու հարազատ և ճշմարիտ բարենորոգութիւնը, որ ժամանակին ազազակող պահանջը և ազգին խղճմտանքին մէջ զգացուած ամէնէն կենսական կարիքն է այլ եւս:

Անտեղի պիտի չըլլար սակայն հոս—մետալին միւս կողմն ալ տեսած ըլլալու համար—հարցնել թէ ճիշդ այս մասին, այսինքն բարեկարգութեան խնդրոյն համար մասնաւորաբար, և իրերու ներկայ նոր դրութեան մէջ իր հոգեւորական գործունէութեան ուղղութիւնը ծրագրելու տեսակետով ընդհանրապէս, ի՛նչ բրաւ եկեղեցւոյ իշխանութիւնը, ամբողջ ազգին կողմէ ա՛յնքան անկեղծօրէն և ա՛յնքան արդարացի կերպով արտայայտուած ակնկալութեանց հանդէպ:

Այս հարցումն քննելու կը մղուինք նախ այն վստահութենէն՝ զոր ունինք Հայ եկեղեցւոյ նուիրապետական կեդրոնին Մայր Աթոռոյ ներկայ հոգեւոր գերագոյն ժողովի անդամներուն ձեռնհասութեան մասին. յետոյ այն համոզումէն թէ ի՛նչ որ ալ եղած ըլլան այս կամ այն կերպով մտածուած կամ յարուցուած արգելքները, անկարելի պիտի չըլլար գոյացած ճախճախտաբին մէջ գտնել անցակէտ մը, հունմը, ապահով գետնի վրայ ոտք դնելու և

խօսոյն սկսելու համար գործի:

Այդ գործը պէտք էր ըլլար, մեր խոնարհ կարծիքով, յատաճ քան նոյն խոկ բարեկարգական հարցարաններու մշակումն ու բանաձեւումը, հոգեւոր արթնութեան, այսինքն կրօնական առողջ շարժումի մը ձեռնարկը:

Պէտք չէ խորունկ երեւոյթներէն. կըրօնի վերաբերմամբ անտարբերութեան մասկերեսային մտայնութեան ներքեւ, որ պատահական հանգամանքներէ ամանցած վիճակ մըն է պարզապէս մեր մէջ, հաւատքի կենդանի խորք մը կայ ժողովուրդի հոգեւոյն մէջ: Պէտք էր երեւան բերել և արծարծել ոյժի այդ մթերքը, և անոր վրայ դնել շարժումը սոցիալող զսպանակներուն սարուածքը: Պէտք էր կազմակերպել քարոզչական առաքելութիւն մը ժողովուրդին մէջ, որպէսզի անոր զգացումներուն և դատողութեան գորութեամբը ամրապնդուէր ձեռնարկին սկզբնաւորումը. որպէսզի անիկա բարեկարգական գործին նայէր ո՛չ այնքան իրրեւ հետաքրքրաշարժ երեւոյթի մը վրայ, ինչպէս կը վախնամ որ եղած ըլլայ այժմ դեռ շատերուն վերաբերմունքը, այլ իրրեւ իր հոգիին հետ կապուած հարցի մը՝ իր հոգեկան կեանքին ամէնէն լուրջ մէկ եղելութեան վրայ:

Գործելու այս կերպը խորթ պիտի չը թուէր երբեք մեր ժողովուրդին սրտին, նորութիւն մը չըլլալով ինքնին մեր եկեղեցական պատմութեան համար:

Թողլով հնազոյն շրջանները, ուր Ազգին քրիստոնէական լուսաւորութեան և չարգացման գործը կատարուեցաւ միշտ գրական և բանասեր աւետարանչութեան արդիւնքներով, անկարելի է այս առթիւ չյիշել Սիւնեացի գաղթոյնի հոգեւանդն գործունէութիւնը, որ «չըջան վարդապետաբան» ի, այսինքն քարոզչական առաքելութեան միջոցաւ, լատինացման վտանգէն երկու անգամ ազատեց Հայաստանեայց եկեղեցին և Հայութիւնը, նախ ԺԵ. դարուն՝ Որոտնեցիին և Տաթևացիին զիւցազնական ֆանքերով, և յետոյ ԺԶ. ին սկիզբը, Կոլոտեան փաղանդին կազմակերպած գրական և բեմական գիմադրութեանց շնորհիւ:

Կը սիրեմ կարծել թէ մեր ներկայ սեւրուզին մէջ, այսօր եւս, չեն պակսիր տարբեր որոնց միջոցաւ կարելի ըլլայ ձայն տալ ժողովուրդին խղճմտանքին, իր միջոցաւ կամ գէթ իրեն հետ պատրաստելու համար եկեղեցւոյ բարեկարգութեան գետինը, կրօնի և բարոյականի ներշնչումներով մաքրուած միջոցաւ մը վերստեղծելով նախ ընկերային վիճակի այն տարտամ գրութեան մէջ, զոր պատրանքներէ և ձախողութեանքներէ ծնած տխուր տրամադրութիւններ վերջերս տուին մեր ազգային կեանքին:

Սակաւաթիւ բայց բնտիր հոյլը այն քանի մը դիտուն և արտի տէր հոգեւորականներուն, որոնց ներկայութիւնը էջմիածին՝ Երուսաղէմ՝ Կ. Պոլիս՝ Եւրոպա և Ամերիկայի մէջ՝ լուսաւոր երևոյթ մըն է տակաւին այժմեան զժախտ կացութեան մէջ, եթէ ծրագրուած ուղղութեամբ և ուղեւորուած խանդով լծուէր աշխատանքի, մտահմ թէ թէ պիտի յաջողէր առաջ բերել ակնկալուած շարժումը, իրեն հետ ունենալով բազմութիւն մը հոգեւէր և ազնուամիտ աշխարհականներու, որոնց մէջ գետեմ թէ չէ մեռած բնաւ կրօնքին և եկեղեցիին սէրը:

Եւ ոչ չէ տակաւին բնելու համար այս ամէնը: Պէտք կայ հրաշքի մը. և Հատաքին ձայնը, Արարատէն ու Սիոնէն հրնչեցուած, պիտի կրնայ գործել այդ հրաշքը, արթնցնելով թմրած զգացումները և հոգեւոր փրկութեան և վերանորոգութեան սկզբունքին շուրջը խմրելով բոլոր բարի կամեցողութիւնները:

Նուիրումի ոգին, որ կէս դար ամբողջ բրաւ մեր մտաւորականութեան և երիտասարդութեան ամէնէն բնտիր մասը, մերթ խօսական վաղքով մը նոյն իսկ, գրոհ տայ գէպի այն կէտը, զոր ազգին քաղաքական ազատութեան և ազազայի զգացումը կը մատնանշէր իրեն, կենդանի է միշտ. անիկա սիրտերը այս անգամ եւս պիտի կարենայ ուղղել գէպի ազգին կրօնական վերանորոգութեան երազը, եթէ Լուսաւորչի գահէն և Շնորհալիի հալածական ամբողջ, որոնց մօտ կը հսկեն մեր նախնեաց հոգեւոր ժառանգութեան աւանդապահ երկու պատկառելի ձերբոնները, ու Սիոնի բարձունքէն, ուր վիշտին և յոյ-

սին սրբութիւնը խորհրդաւորօղ նուիրականութեանց մօտ կը տքնի ազգին և եկեղեցիին ամէնէն հզօր ու բարի իմացականութիւններէն մին, լսուի միահամուռ հրաւէր մը սրտազին և սրտակից գործունէութեան:

Մեր մէջ ժողովուրդն ինքն իսկ է եկեղեցին. ու կարելի չէ կատարել եկեղեցիին բարեկարգութիւնը՝ առանց իրեն իսկ յաջողելու համար բնել այդ բանը, այսինքն կարենալու համար ժողովուրդը յորդորել գէպի իր պարտականութիւնը, ինծի ամէնէն գործնականը կը թուի այն կերպը, զոր Գահիրէի մեր մտաւորականներէն ազնիւ բարեկամ մը ամիսներ առաջ կը թելազգրէր՝ առաջարկելով կազմել Լուսաւորչեան Միութիւն անուան ներքեւ ընկերակցութիւն մը, որուն գործն ըլլայ Ազգային եկեղեցիին գաղափարին շուրջը բոլորել ժողովուրդը, և նպատակը՝ Աւետարանի հոգիով և նախնեաց ներշնչումներով բարոյական կեանք նորաստեղծել արդիական գետնի վրայ:

Անգամ մը որ կատարուի կամ սկսուի նոյն իսկ կատարել նախապատրաստութեան այս գործը, զժուար պիտի չըլլայ հասկննել թէ եկեղեցական բարեկարգութեան առաջին և անհրաժեշտ քայլն է եկեղեցականաց կրթութեան ձեռնարկը:

Անշուշտ կարելի չէ իսկոյն տիրանալ այսպիսի արդիւնքի մը. աշխատութեան և ժամանակի կը կարօտի ան. բայց կարելի է անմիջապէս տնօրինել գէթ որ դադրի իրենց կուսմին արժանիքէն և հոգեւոր զատախարակութեան և դիտութեան շնորհներէն զուրկ անձերու բնորոշելու թիւնը եկեղեցական ասպարէզի մէջ: Լուսաւորչն է որ հասարակութիւն մը առժամաբար չունենայ բնաւ իր կրօնի պաշտօնեան, քան թէ ունենայ այնպիսի մը, որ բարոյապէս չի կրնար արժեցնել իր պաշտօնը ժողովուրդին հոգեւոր շինութեան գործին մէջ:

Ժողովուրդը պէտք է լուսաւորուի իր հաւատքին բարձրութեանը և անկէջ իջնող սրբութիւններուն հանդէպ. այս իսկ է բարեկարգութիւնը: Բայց ատոր համար հարկաւոր է սիրտով և միտքով լուսաւորուած մշակներու գոյութիւնը. ատոր պէտք

է ձկտին ջանքն ու ճիգը տմէն անոնց, ուրոնց համար բարեկարգութիւնը բառ մը չէ լոկ:

Վատուժած են արդարեւ մեր եկեղեցւոյ ներքին կեանքն ու կազմը, բայց ոչ բնաւ քայքայուած. կազգութեան համար, պէտք ունի անիկա զօրացուցիչ սրնունդի, աշխինքն աւետարանական գիտութեան և փորձառութեան հոգեւոր լոյսին: Երբ բաւական չափով տրուի անոր այդ սրնունդէն, ինքնին պիտի անհետին շատերը այն թերութիւններէն, որոնք, ինչպէս արեւակաւաճած մարմինի մը մէջ բոյն դրած խոյլերը, զոյացած են հետզհետէ անոր մէջ:

Կարգուսարքի և ձեռնրու խճողումները, պաշտամունքի երկարութիւնը և հանդիսական կատարողութեանց չափը պերճանքը, երկեցողութեանց տարազէմ և յաճախ տարազէպ ձգձգումները, լեզուի խորթութիւնը, ամէնքն ալ մեծ մասամբ ճաշակի և ունակութեան հետ կապուած խնդիրներն ալ ևս, ամէնքն ալ ինքնին պիտի գտնեն լուծումի պարզ ու վճռական կերպ մը, երբ, հաւատքի գիտակցութեամբ պայծառացած մտայնութեան մը մէջ, սեղանն ու բեմը, աշխինքն աղօթքն ու քաղցողութիւնը, վերատեղծուին իրենց արժանի պատուանդանի մը բարձրութեան վրայ, իբրեւ հոգեւոր կեանքի մշակութեան ամէնէն արժէքաւոր միջոցները. իսկ եկեղեցականութիւնը ինքնին պիտի բարեկարգուի, երբ լուսամիտ կղեր և լուսաւորուած ժողովուրդ համաձայնին ընդունելու համար թէ արժանիքը՝ բարոյական և իմացական արժանաւորութիւնը միայն պէտք է դնեն նուիրապետական բարձրացումին ճամբան. բան մը՝ որ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ նախնական օրէնքներուն և ընդհանրական պահանջին է արդէն:

Ու այս ամէնը, այս բոլոր պարզումները և բարձրումները, և ի հարկին ուրիշ յաւելումներ, պէտք է կատարուին միմիայն որպէսզի կրօնքը իրապէս մանկեկան քին մէջ, մարդոց անհատական՝ բնատնական և ընկերային կենցաղէն ներս, տարբանայ սրտին ազնուագոյն պահանջներուն հետ, և ո՛չ թէ մնայ սոսկ հուսալքաւորութեանի այն դերին մէջ, ուր դժբախտաբար զրաւ են գինքը հասկնալի հանգամանքներ

կամ անհասկնալի կամէութիւններ:

Ո՛վ պիտի ստանձնէ, սակայն, բոստումնց՝ այնքան պատասխանատու և փափուկ, բոստ ալոց՝ ժամանակի ընթացքին հետ և հասարակաց զգացման միջոցաւ այնքան դիւրացած այս գործին նախաձեռնութիւնը:

Պարզ է պատասխանը. — Վերլն պէտք է հնչէ ձայնը, որպէսզի լսուի ամէնքէն: Եկեղեցւոյ իշխանութիւնը, որ գլուխը, աշխինքն միտքն է ազգին կրօնական կեանքին, ինքը պէտք է ընէ ձայնատրութիւնը եկեղեցւոյ բարեկարգութեան, և անոր նախապայման ժողովրդային հոգեւոր լուսաւորութեան գործին: Սիրտը, աշխինքն ժողովուրդը, պատրաստ է արդէն ատոր. իմաստուն սլաք մը պէտք է միայն որ ներգաշնակէ անոր զարկերուն կշռոյթը, որպէսզի մոլեկան կիրքեր չխանդարեն անոր գործարանաւորութիւնը, և անհմուտ ու անարժան ձեռքերու մէջ շանցնի ուղղութեան զեկը:

Երեք աթոռները, էջմիածին՝ երեսնադէմ և Կ. Պոլիս, որոնք կը ներկայացընեն Հայ եկեղեցւոյ նուիրապետութեան արդի կազմը, երեքն ի միասին, համանման և համաշունչ գործունէութեամբ պէտք է ծրագրեն և սկսին շարժումը:

Ամէն կողմ պէտք է կազմակերպուին հաւատք և եկեղեցւոյ սէր արծարծող ժողովրդային Միութիւններ. ամէն տուն պէտք է լսուի Աւետարանի ձայնը. եկեղեցիներու մէջ, պէտք է արտօնուի, պաշտամունքէ վերջ, կատարել գլուխ կրօնական բնոյթ ունեցող լսարանական գումարումներ, որ եկեղեցական և նոյն իսկ երկուսեւէ աշխարհական հոգեւոր անձինք, որոնք Հայ դասնութեան կը պատկանին և Ս. Գրոց գիտութիւն և խօսելու շնորհ ունին, բացատրեն և լուսարանեն քրիստոնէական կրօնքի սկզբունքները և Աւետարանի բարոյականը. թերթերու մէջ տեղ տրուի կրօնական լուրջ գաղափարներու, տետրակներ և զրքոյկներ հրատարակուին այդ միտքով. քարոզներ և բանախօսութիւններ յաճախուին նոյն ուղղութեամբ հրահանգութիւններ կատարուին ժողովուրդը վարժեցնելու համար եկեղեցական պաշտամունքի միջոցին համախումբ երկեցողութեան:

Ու, որպէսզի քմահաճ կամայականութիւններ չայայտուին ձեռնարկին նկարագրերը, հարկաւոր է որ, ինչպէս ըսուեցաւ, հագեւոր վերին իշխանութիւնը ճշգէտ որոշուի որպէսզի անոր վրայ թիւք մէջ՝ Կ՝ Պոսոյ պատրիարքարանի «Հայ Խոսնակ» ով, գաղութահայութեան մէջ՝ երուսաղէմի «Սիոն» ով, ու Հայաստանի՝ մէջ էջմիածնի «Արարատ» ով, որուն երեսմին կը սպասենք ակնդէտ:

Ազգային եկեղեցական համագումարէն ալ առաջ, ու հայն իսկական արդիւնաւորումի ընդունակ դարձնելու համար յոյն իսկ կը կարծենք թէ անհրաժեշտ է նախապատրաստական այսպիսի աշխատանք մը:

Արտաքոյ Հայաստանի, հայութիւնը տրամադիր է լսելու այս ոգւով իրեն ըլլալիք հրաւէր մը. իսկ թէ Հայաստանէ ներս որքան սիրալիր պիտի ըլլար յօժարութիւնը այդ մասին, Սիւսոնորհնէքի առթիւ Մայր Սթոյոյ հովանիին տակ հանդիսաւորուած ոգեւորութիւնը ցոյց տուաւ արդէն:

Ահա թէ եկեղեցւոյ բարձրագոյն իշխանութիւնը ի՞նչ պարտ էր ընել ցարդ, և պարտի ընել այսուհետեւ ես, երբ ուշ չէ տակաւին, որպէսզի մեր հաւատքի կազմուածին մէջ իրապէս չհրկիզուի Բերսեմիւսի Սաղը, ու մեր վաղուան սերունդները մոխրակոյտ մը չգտնեն հոն՝ ուր պատուական նախնիք հազար ու բիւր տաժանքի և տանջանքներու գնով կանգնած էին փառքի և պատուոյ ամէնէն անմահ յիշատակարանը:

ԳԱՀԻԼԷ

ԹՈՐԳՈՄ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ

Լեռան Բարձր ամենամեծ սէզոնն է մարտից զուրկեան: Մարտից ներկայութեան անմայր ինքնիշխան մէջ: Մեր բաւական արդարացումը: Հրովարտուող մեր արժանապատւութեան հոգեւոր օժտուած ըլլալու: Գրաւականը թէ պիտի կրնանք մեծ գնի մէջ վեր բարձրացնել և ըլլալ աւելի բան մարդ, Խոսնակ մը՝ այն գերազանց կարելիութեան, այս յոյսին, անքանակ վեր մէջ բարձրացումին:

ՅՈՒՀԱՆՆԷՍ ՊԱՊԻՆԷ

ԿԵԼԵԿՈՅ Ս. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

ՍՈՒՆԻ ԵՐՈՂ ՏՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ձեռնարկելու առթիւ՝ դիմած էին Կիլիկիայ աթիւա Ս. Կաթողիկոսին, որպէս զի բարեմանի յիշադրելի իր զիջումներ ՍՈՒՆԻ հաստատութեան մասին, ինչպէս նաեւ իր սպասարկութեանն ու փորձառութիւններ իր խնայարարականութեան մասին:

Վեհ. Սանակ Կաթողիկոսը բարեմանեցաւ հետեւեւոր համակով զոն պոմ իւր մեր հետաքրքրութեան. համակ մը, որ իր մեծմիկ շահով ու սնով շահեկան է, և մասնաւորաբար կը ներկայացնէ պատմական արժէք մը թէ՛ իր կենսագրութեան և թէ՛ ՍՈՒՆԻ խնայարարական անակիւնէ: Վասն իր ներդրումութեան՝ նոյնութեամբ կը ճշտարակեմ համակը: Խ. Կ.

Հաւել, 21 Յունիս 1927

Գերապատիւ

Տ. Բարդէմ Ս. Եպս. Կիլիկիական յերուսաղէմ

Առաջած եմ Ձեր Դեկ. 30 ամսաթիւը Ն. Ամենապատուութեան մեղրակաթ կոչով վերկենցող Սիւսի Ա. Թիւին հետ: Ո՛րքան տարբերութիւն հոյն ու Նորին մէջ. զուգակշիռ ընել չէ՛ միտքս: Առաջին թիւը յաջորդներուն յաջորդութեան և օգտակարութեան երաշխիքը:

Անվհատ պահանջող մի էք. որո՞նք են եղեր հանգուցեալ ՍՈՒՆԻ խմբագիրները: Ի՞նչ փոյթն էր Խարբերդի եղեղի գիւղէն եկող պատանիի մը, որուն անպարագրելի աշխարհն եղած էր իր գիւղին լեռնափակ հորիզոնը: Մտքէս չէի անցնէր օր մը՝ իրականութիւնը լոյսի տակ գնել, և ո՛չ կերակրալէի 60 տարի ետքը հաշուեպահանջի մը հանդիպել, որպէս զի օրը օրին տեսածներս և լսածներս յուշատետրի մը աւանդէի:

1867ի Մեծի պահոց Լուսաւորչի տօնին երուսաղէմ հասաւ, ճամբորդութեան յոգնանքի և կեղտի բռնէ ձերբադատուելու համար Պատրիարքարանի կից ուխտաւորաց լուացքի և լողանքի յատկացեալ գումարու միոյն մէջ լողցուցին զիս: Մի քանի օր վերջը հօրս հետ Պատրիարքարան կանչուեցանք: Երջանկայիշատակ եւայի պատրիարքը կը նստէր ձմեռուան օտան, այժմ խորհրդարան:

Դռնէն ներս չմտած, հայրս իր խաւովը հանեց և ինձ ալ հրամայեց իր օ-